

ROMANA BEŠTER

ZAŠČITA MANJŠIN V ZVEZNI REPUBLIKI NEMČIJI

V Zvezni republiki Nemčiji živijo štiri tradicionalne etnične manjšine: Danci, Frizijci, Lužiški Srbi ter Sinti in Romi. Tem manjšinam je priznan status narodnih ali etničnih manjšin in so v Nemčiji deležne posebne zaščite. Pri tem moramo omeniti, da njihov položaj ni izenačen in da nekatere izmed njih uživajo večjo zaščito kot druge. Predvsem je (še) neurejen položaj Romov in Sintov. Vse omenjene manjšine so številčno zelo majhne. Nobena ne presega 70.000 oseb in skupaj predstavljajo komaj 0,3% prebivalstva Nemčije (Murswiek, 1998). V primerjavi z »novimi manjšinami« so tradicionalne manjšine v Nemčiji dokaj neopazne in »neproblematične«, saj so večinoma integrirane v nemško družbo in jih večinsko prebivalstvo ne smatra za ogrožajoč tujek v svoji sredini. Z novimi manjšinami, s katerimi mislimo na številčno imigrantsko skupnost oziroma skupnosti v Nemčiji, pa je precej drugače. Imigranti v Nemčiji predstavljajo precej večji delež prebivalstva kot tradicionalne manjšine. Največja imigrantska skupnost - Turki - predstavlja kar 2,4% prebivalstva, Italijani 0,7%, Grki in Poljaki 0,4% in ostali skupaj 4,6% (The World Fact Book, 1999). Te skupnosti niso integrirane v nemško družbo, (večinoma) nimajo nemškega državljanstva in so pogosto tarča ksenofobičnih in rasističnih aktivnosti določenega dela nemške populacije.

V nadaljevanju članka se ne bom ukvarjala s položajem »novih manjšin«, pač pa bom skušala predstaviti položaj in zaščito tradicionalnih narodnih manjšin v ZR Nemčiji. V prvem delu bo tekla beseda o pravni zaščiti manjšin v Nemčiji na splošno, v drugem delu pa bo predstavljen konkreten (predvsem) pravni položaj štirih tradicionalnih manjšin, ki danes v Nemčiji uživajo posebno zaščito.

PРАВNA ZAŠČITA NARODNIH MANJŠIN V ZR NEMČIJI

Ustava oziroma Temeljni zakon ZR Nemčije ne vsebuje nobene določbe, ki bi se neposredno nanašala na zaščito narodnih manjšin. Kljub temu pa je potrebno omeniti določene določbe, ki so za pripadnike manjšin pomembne. Tako 2. točka 2. člena zagotavlja vsem ljudem, torej tudi pripadnikom manjšin, pravico do življenja in telesne integritete. Prav tako je v 1. točki 3. člena vsem ljudem zagotovljena enakost pred zakonom, 3. točka 3. člena pa prepoveduje diskriminacijo na osnovi rase, porekla, jezika, izvora, spola, prepričanja, religije ali političnega nazora. Ustava zagotavlja tudi svobodo misli, vesti in veroizpovedi ter nemoteno opravljanje verskih obredov (4. člen). Vse te določbe omogočajo pripadnikom manjšin, da enakopravno z drugimi državljani ZRN uživajo splošne človekove

pravice. Niso pa jim zagotovljene posebne pravice, kot na primer izobraževanje v materinem jeziku, pravica do ustanavljanja lastnih izobraževalnih inštitucij itd., ki bi dejansko postavile manjšine v enakopraven položaj z večinskim prebivalstvom.

Drugačna je bila situacija v Weimarski republiki. 113. člen ustave Weimarske republike se je glasil: "Tuje govoreči deli ljudstva v rajhu ne smejo biti z zakonodajo ali upravo prikrajšani ali omejevani pri svojem svobodnem narodnem razvoju, predvsem ne pri uporabi svojega materinega jezika pri pouku kot tudi v notranji upravi in pravosodju." Ta določba je bila potem konkretizirana z različnimi zakoni in odloki, kot so bili saški deželni zakon z dne 22. 7. 1919, šlezviški šolski odlok z dne 9.2.1926 in poljski odlok z dne 31. 12. 1928 (Hofmann, 1992: 31).

Po koncu druge svetovne vojne, ko je prišlo do delitve Nemčije na Vzhodno in Zahodno, sta novi nemški državi sprejeli vsaka svojo ustavo. Zahodna Nemčija je prekinila s tradicijo prve nemške republike in v svojo ustavo ni vključila nobenega člena, ki bi manjšinam zagotavljal posebne pravice. Eden izmed vzrokov za to je bilo dejstvo, da je Zahodna Nemčija po izgubi vzhodnih ozemelj skupaj z njihovim poljskim in mazurskim prebivalstvom sama sebe zaznavala kot državo, ki je bila etnično bolj homogena kot kdajkoli prej. Poleg tega pa je treba to odločitev postaviti v kontekst takratnega mednarodnega trenda, ki je narekoval zaščito individualnih in ne kolektivnih pravic ter zanašanje na prepoved diskriminacije namesto zaščite ali "pozitivne" promocije skupinskih identitet (Schönwälder, 1995: 421-424). Vzhodna Nemčija pa je v svoji ustavi ohranila določbo o varstvu manjšin. V 40. členu njene ustave je bila izrecno predvidena podpora lužiškosrbski manjšini glede ohranjanja njenega materinega jezika in kulture.

Ko sta se obe nemški državi leta 1990 spet združili, ni prišlo do sprejema nove skupne ustave, pač pa je na celotnem združenem ozemlju vlogo ustave prevzel Temeljni zakon bivše zahodne Nemčije.¹ Posledica tega je bila, da je iz ustave izpadel člen o zaščiti lužiškosrbske manjšine, ki ga je vsebovala ustava nekdanje Nemške demokratične republike. Z uveljavitvijo Temeljnega zakona na celotnem ozemlju Nemčije je torej nastala situacija, da na zvezni ustavni ravni nobena od narodnih manjšin v Nemčiji nima zagotovljene posebne zaščite in posebnih pravic.

Po združitvi so v Nemčiji sicer potekale razprave o tem, da bi v ustavo vključili člen o varstvu manjšin, vendar konkretnih rezultatov ni bilo. Predlog so dali

* * *

¹ Temeljni zakon, ki je stopil v veljavo 23. maja 1949 v britanski, francoski in ameriški okupacijski coni v Zahodni Nemčiji, je bil mišljen kot začasna ustava, ki naj bi veljala le toliko časa, dokler ne bi bila sprejeta skupna ustava za celotno Nemčijo. 146. člen Temeljnega zakona je predvideval ponovno združitve Nemčije, pri čemer naj bi se oblikovala nova ustava. Zaradi specifičnih okoliščin - zahodni Nemci zaradi uspešnosti ZRN niso hoteli spreminjati obstoječe ustavne ureditve svoje države, večina vzhodnih Nemcev pa je želela čim hitreje doseči življenjski standard svojih zahodnih sosedov - pa je prišlo do odločitve, da se združitve izvede po 23. členu Temeljnega zakona ZRN, ki je dovoljeval priključitev novih dežel k federaciji. Tako se je 3. oktobra 1990 pet vzhodnonemških dežel skupaj z Vzhodnim Berlinom priključilo ZRN, Temeljni zakon pa je postal ustava celotnega združenega ozemlja (Knischewski, 1996: 143; Nicholls, 1997: 320-322).

socialdemokrati (oziroma vlade dežel, v katerih so le-ti imeli večino), ki so menili, da bi se morala država izrecno obvezati, da bo ne le ščitila, ampak tudi spodbujala in podpirala ohranjanje in razvijanje identitete manjšin (Schönwälder, 1995: 423). Z vprašanjem vključitve varstva manjšin v zvezno ustavo se je v Bundesratu ukvarjal drugi delovni odbor komisije za ustavnopravno reformo. Leta 1991 je ta odbor predlagal komisiji, da bi v ustavo vključili člen o varstvu manjšin z naslednjim besedilom: "(1) Pripadniki etničnih, kulturnih, verskih ali jezikovnih manjšin, ki živijo v Zvezni republiki Nemčiji, imajo pravico do zaščite in razvoja svoje identitete. (2) V 1. odstavku omenjene manjšine, katerih pripadniki imajo nemško državljanstvo (narodne manjšine), imajo pravico do zaščite in podpore kot tudi do sodelovanja pri oblikovanju predpisov, ki zadevajo njih same. (3) Na območjih, ki jih naseljujejo narodne manjšine, imajo pripadniki teh manjšin pravico, da uporabljajo svoj jezik v javnosti." (Hofmann, 1992: 64) Komisija tega predloga ni sprejela, sprejela pa je neko drugo, precej bolj ohlapno formulacijo člena o zaščiti manjšin. Predlagano besedilo člena se je glasilo: "Država spoštuje identiteto etničnih, kulturnih in jezikovnih manjšin." (Schönwälder, 1995: 421) Ta predlog je bil v komisiji sprejet z dvotretjinsko večino, podprla pa ga je tudi večina zveznih dežel. Kljub temu je Bundestag predlog zavrnil. Nasprotovali so mu poslanci CDU (krščanski demokrati) in CSU (krščanski socialisti).

Do danes torej člen o zaščiti manjšin še ni našel svojega mesta v nemški ustavi. V nasprotju s tem pa manjšinsko zaščito in posebne manjšinske pravice urejajo nekatere deželne ustave, to so ustave Schleswig-Holsteina, Saške in Brandenburga, o čemer bomo več povedali v nadaljevanju. Določila o manjšinskih pravicah je Nemčija vključila tudi v nekatere dvostranske sporazume, ki jih je podpisala z državami srednje in vzhodne Evrope², poleg tega pa je podpisala in ratificirala tudi Okvirno konvencijo o zaščiti narodnih manjšin ter Evropsko listino za jezike regij ali manjšin. Ob podpisu in ratifikaciji Okvirne konvencije je ZR Nemčija oddala tudi pojasnilo, na katere skupine se bo Okvirna konvencija nanašala - to so vse manjšine, ki že tradicionalno živijo na ozemlju Nemčije in katerih pripadniki so nemški državljani (Goßmann, 1999). Konkretno se ta definicija nanaša na Dance v Schleswig-Holsteinu, na Frizijce v Schleswig-Holsteinu in Spodnji Saški, na Lužiške Srbe v Brandenburgu in Saški ter na Sinte in Rome.

Manjšine v Nemčiji imajo zagotovljene tudi določene privilegije v nemškem volilnem pravu. Zvezni volilni zakon dopušča, da so stranke "narodnih manjšin"

* * *

² Splošna deklaracija o temeljih odnosov med ZR Nemčijo in Republiko Litvo (21.7.1993); Splošna deklaracija o temeljih odnosov med ZR Nemčijo in Republiko Latvijo (20.4.1993); Splošna deklaracija o temeljih odnosov med ZR Nemčijo in Republiko Estonijo (29.4.1993); Pogodba med ZR Nemčijo in Romunijo o prijateljskem sodelovanju in partnerstvu v Evropi (21.4.1992); Pogodba o prijateljskem sodelovanju in partnerstvu v Evropi med ZR Nemčijo in Republiko Madžarsko (6.2.1992); Pogodba med ZR Nemčijo in Republiko Poljsko o dobrih sosedskih odnosih in prijateljskem sodelovanju (17.6.1991).

izvzete iz zahteve po dosegu 5% volilnih glasov.³ Takšno določbo najdemo tudi v deželnem volilnem zakonu Schleswig-Holsteina. Razlika med njima je v tem, da zvezni volilni zakon upošteva vse narodne manjšine, deželni volilni zakon Schleswig-Holsteina pa v privilegiran položaj postavlja le dansko manjšino. V obeh primerih je potrebno poudariti, da s temi določbami še ni zagotovljeno predstavninstvo narodnih manjšin v parlamentu, ampak je zagotovljena le njihova privilegiranaost (Hofmann, 1992: 34).

NARODNE MANJŠINE, KI SO V ZR NEMČIJI DELEŽNE POSEBNE ZAŠČITE

a) Danska manjšina v Schleswig-Holsteinu

Na področju Schleswig-Holsteina danes živi danska manjšina, ki predstavlja približno 8,5% prebivalstva te dežele. Schleswig-Holstein je v preteklosti spadal pod suverenost danskih kraljev, leta 1864 pa je po porazu Danske v vojni proti Bismarku to ozemlje pripadlo Prusiji. Takrat je več deset tisoč Dancev emigriralo iz Schleswig-Holsteina (Pedersen, 1991: 16). Leta 1920, po porazu Nemčije v prvi svetovni vojni, je bil v severnem in centralnem Schleswigu izveden plebiscit, s katerim je severni Schleswig pripadel Danskemu, srednji Schleswig pa je ostal del Nemčije. Od leta 1920 naprej se je število pripadnikov danske manjšine precej spreminjalo. Predvsem med drugo svetovno vojno so mnogi zapustili Nemčijo in odšli prek meje na Dansko. Situacija v Schleswig-Holsteinu je postala posebej resna, ko se je na to področje priselilo več kot milijon beguncev in izgnancev iz Vzhodne Nemčije. S tem se je podvojilo število celotnega prebivalstva regije, kar je povzročilo tudi spremembo etničnega ravnotežja v korist Nemcev. Čeprav je bilo nekaj beguncev premeščenih v druge regije, jih je večina ostala v Schleswig-Holsteinu, kar je za regijo zaradi pomanjkanja ekonomskih in finančnih virov predstavljalo resen problem (World Directory of Minorities, 1990: 79).

Leta 1949 je vlada Schleswig-Holsteina po pogajanjih z dansko manjšino sprejela t.i. Kielsko deklaracijo. Ta deklaracija je danski manjšini zagotavljala demokratične pravice in državljanske svoboščine ter prepovedovala diskriminacijo pripadnikov danske manjšine. Pripadnost manjšini je postala stvar svobodne izbire posameznika. Na podlagi deklaracije naj bi ustanovili danske šole, ustanovljen pa je bil tudi odbor, ki naj bi se ukvarjal z danskimi problemi in pritožbami. Dobri nameni Kielske deklaracije pa se v praksi niso uresničili. Različne oblike diskriminacije in nadlegovanja danske manjšine so se nadaljevale in dosegle svoj višek v obdobju med letoma 1954 in 1958 (Pedersen, 1991: 17;

* * *

³ "Pri razdelitvi sedežev na deželni listi bodo upošteevane le tiste stranke, ki bodo dosegle vsaj 5 od 100 v volilnem območju oddanih veljavnih glasovnic ali en sedež v vsaj treh volilnih okrožjih. Prvi stavek se ne nanaša na liste, ki jih sestavljajo stranke nacionalnih manjšin" (šesti odstavek šestega paragrafa Zveznega volilnega zakona).

World Directory of Minorities, 1990: 79). Od leta 1947 je imela namreč danska manjšina predstavnštvo v kielskem deželnem parlamentu, v obdobju med 1954-58 pa so zaradi upada danskih glasov in 5% izključitvene klavzule v volilnem zakonu Schleswig-Holsteina to predstavnštvo izgubili. Danska je izpostavila ta problem na srečanjih NATO v zvezi s sprejetjem ZR Nemčije (Zahodne Nemčije) v Severnoatlantsko zvezo. Kot posledica tega je leta 1954 ponovno prišlo do pogajanj med Kielom, Bonnom in Kopenhagom. Pogajanja so med drugim pripeljala do sporazuma med Zahodno Nemčijo in Dansko glede problemov obstoječih manjšin na obeh straneh meje. Državi sicer nista podpisali nekega mednarodno-pravno obvezujočega dokumenta v zvezi z zaščito manjšin, obe pa sta predložili svojima parlamentoma v sprejem enostranski - skorajda identični - deklaraciji. Ti dve deklaraciji o zaščiti manjšin na obeh straneh dansko-nemške meje, ki sta bili sprejeti leta 1955, sta danes znani pod imenom Bonsko-kopenhagenski deklaraciji in sta politično obvezujoči (World Directory of Minorities, 1990: 79; Pedersen, 1991: 18). Deklaraciji zagotavljata pripadnikom nemške in danske manjšine na obeh straneh meje uživanje človekovih pravic, ki so dejansko vsem državljanom - in s tem tudi pripadnikom manjšin - zagotovljene že v ustavah obeh držav. V tem okviru deklaraciji omenjata 12 pravic in svoboščin: pravico do nedotakljivosti in osebne svobode; enakost pred zakonom; svobodo misli in vesti; svobodo izražanja in svobodo tiska; svobodo združevanja in ustanavljanja društev; svobodno izbiro poklica in delovnega mesta; nedotakljivost stanovanja; svobodo ustanavljanja političnih strank; enakopraven dostop do javnih služb; splošno, neposredno, enako, svobodno in tajno volilno pravico; pravico do pravnega varstva; pravico do enakega obravnavanja ne glede na izvor, jezik, poreklo ali politično prepričanje (I. odstavek, točke 1-12). Poleg splošnih človekovih pravic pa deklaraciji za razliko od ustav ene in druge države manjšinama zagotavljata tudi posebne pravice, ki se tičejo le manjšin oziroma njihovih pripadnikov. Tako je najprej zagotovljena svobodna odločitev o pripadnosti manjšini in manjšinski kulturi (1. točka II. odstavka). Manjšini in njune organizacije lahko uporabljajo željeni jezik tako v pogovoru kot v pisni obliki in pri tem ne smejo biti ovirane (2. točka II. odstavka). Pri tej določbi opazimo, da deklaracija ne podeljuje pravic le posameznikom kot pripadnikom manjšin, temveč tudi njihovim organizacijam. Priznan je tudi interes obeh manjšin do ohranjanja verskih, kulturnih in strokovnih vezi z njunima matičnima državama (II/4. točka nemške deklaracije II/8. točka danske deklaracije). Manjšine lahko v skladu z veljavnim zakonom same urejajo pouk v svojih šolah kot tudi na ljudskih univerzah in v vrtcih (III/4. točka nemške deklaracije, II/3. točka danske deklaracije). Primerno naj bi bili upoštevani njihovi interesi glede uporabe radija in televizije ter podprto izdajanje njihovih časopisov in (III/2. točka nemške deklaracije, II/5. točka danske deklaracije). Zagotovljen jim je enakopraven dostop do podpore in drugih izplačil iz javnih sredstev (II/3. točka nemške deklaracije, II/6. točka danske deklaracije), poleg tega pa imajo sorazmerno z njihovim številom zagotovljeno

tudi možnost predstavnštva v odborih občinskih predstavniških teles (III/1. točka nemške deklaracije, II/4. točka danske deklaracije).

Čeprav Bonsko-kopenhagenski deklaraciji nista pravno obvezujoča dokumenta, sta manjšinam na obeh straneh meje zagotovili možnost uživanja in razvijanja njihove lastne kulture in identitete. Pripomogli sta h graditvi medsebojnega zaupanja in dobre volje, kar ob podpori oblasti in javnega mnenja predstavlja glavne temelje za dobro sobivanje narodne manjšine in večinskega prebivalstva. Na obeh straneh meje so na manjšine prenehali gledati kot na grožnjo in so začeli pozitivno ocenjevati njihov prispevek k razvoju družbe in države, v kateri živijo (Pedersen, 1991: 18).

Danes so pravice manjšin na tem področju zagotovljene tudi z novo ustavo zvezne dežele Schleswig-Holstein iz leta 1990. Peti člen te ustave zagotavlja pravico svobodnega izražanja pripadnosti manjšini. Kulturna samostojnost in politično sodelovanje narodnih manjšin sta postavljena pod zaščito dežel, občin in občinskih zvez. Danski manjšini (kot tudi frizijski skupnosti) je zagotovljena pravica do zaščite in podpore. Tej pravici ustreza tudi ustavnopravna dolžnost dežele Schleswig-Holstein. Glede konkretne ureditve obveznosti do varstva in podpore manjšinam pa ustavna določba pušča deželi in občinam precej proste roke. To "luknjo" naj bi zapolnili različni zakoni in uredbe ter administrativne in politične odločitve. Kljub nepopolnemu urejanju manjšinskega vprašanja je potrebno poudariti, da je nova ustava Schleswig-Holsteina prinesla pravna zagotovila za varstvo položaja danske manjšine, ki je do tedaj temeljil v glavnem na politično obvezujoči Bonsko-kopenhagenski deklaraciji iz leta 1955 (Hofmann, 1992: 33).

Danski jezik v Schleswig-Holsteinu nima statusa uradnega jezika. Na sodiščih se uporablja nemški jezik (o tem govori 148. člen zakona o sodstvu), na zahtevo dansko govoreče osebe pa se priskrbi prevajalca. Nemščina je tudi jezik, ki se uporablja v javni upravi (o tem govori 23. člen zakona o upravnem postopku).

Izobraževanje v danskem jeziku poteka v privatnih šolah že od leta 1920, od leta 1980 pa tudi v javnih šolah. Za organizacijo izobraževanja v danskem jeziku je odgovorno Združenje danskih šol v južnem Schleswigu. 85% finančnih sredstev za to prispeva deželna vlada Schleswig-Holsteina, preostalih 15% pa danska vlada. Danski jezik se na narodnostno mešanem območju poučuje tudi kot predmet v šolah z nemškim učnim jezikom. (internet 1)

(b) Lužiški Srbi

Lužiški Srbi so danes ena najmanjših manjšin v Evropi. Njihovo število ocenjujejo na 50.000 do 70.000. So avtohtoni prebivalci⁴ Lužice (nemško Lausitz) - regije, ki leži približno 80 km jugovzhodno od Berlina ob meji s Poljsko in Češko. Deli

* * *

⁴ Gre za potomce slovanskih plemen, ki so se na ozemlje današnje Lužice naselila že okrog leta 600.

se na Gornjo in Dolnjo Lužico. Gornja je katoliška, Dolnja pa protestantska. Lužiški Srbi govorijo svoj jezik, ki pa ima dve varianti: gornjesrbščina (v Gornji Lužici) in dolnjesrbščina (v Dolnji Lužici). Razlike med obema variantama so precejšnje in za medsebojno razumevanje je pogosto potrebno prevajanje (Horvat, 1988: 8). Lužiškosrbski jezik je bil od začetka germanizacije Lužice pa vse do konca druge svetovne vojne izpostavljen mnogim pritiskom in zatiranju. Najhuje je bilo v času Bismarckove države in v obdobju nacizma. Po koncu druge svetovne vojne je bila s tako imenovanim srbskim zakonom, ki ga je sprejel saški deželni zbor 23. marca 1948, Lužiškim Srbom prvič v zgodovini priznana narodnostna enakopravnost in zagotovljena pomoč in podpora države pri razvoju lužiškosrbskega jezika in kulture (Glavan, 1966: 207-210). Z ustanovitvijo Nemške demokratične republike (1949) in sprejetjem nove ustave pa je bila lužiškosrbska manjšina deležna izrecne ustavne zaščite in podpore glede ohranjanja njenega materinega jezika in kulture.

Danes je varstvo lužiškosrbske manjšine omenjeno v združitveni pogodbi oziroma v protokolu k združitveni pogodbi št. 14, v spomenici k združitveni pogodbi ter v III poglavju priloga I (Hofmann, 1992: 31-32). Poleg tega so člani o zaščiti Lužiških Srbov vključeni v novi deželni ustavi nemških zveznih dežel Saške in Brandenburga, kjer Lužiški Srbi živijo.

Nova ustava dežele Brandenburg je bila sprejeta junija 1992. Ta ustava v 25. členu Lužiškim Srbom zagotavlja pravico do zaščite, ohranitve in razvijanja narodne identitete ter avtohtonega naselitvenega prostora. Deželi, lokalnim oblastem in občinskim telesom nalaga dolžnost, da poskrbijo za izvajanje teh pravic. Z ustavo je zagotovljena pravica do poučevanja lužiškosrbskega jezika v šolah. Na območju, kjer živi lužiškosrbska manjšina, morajo biti javni napisi dvojezični, poleg tega pa mora dežela Lužiškim Srbom zagotoviti pravico do kulturne avtonomije in političnega soodločanja glede manjšinske zakonodaje.

Deželna ustava Saške, prav tako sprejeta leta 1992, pa v 5. in 6. členu Lužiškim Srbom poleg enakopravnega statusa oziroma enakih pravic, kot jih ima nemško prebivalstvo, zagotavlja tudi pravico, da varujejo in ohranjajo svojo identiteto ter razvijajo svoj jezik, kulturo in tradicije, predvsem v šolskih, predšolskih in kulturnih institucijah. Potrebe Lužiških Srbov morajo biti upoštevane pri regionalnih in lokalnih načrtih. V ustavi je tudi zapisano, da se mora ohranjati nemško-srbski značaj območja, kjer živi lužiškosrbska manjšina, ter da je v interesu dežele, da Lužiški Srbi sodelujejo med seboj tudi preko deželnih meja (predvsem sta tu mišljeni Gornja in Dolnja Lužica).

Omeniti moramo še zakon o zaščiti pravic Lužiških Srbov v deželi Brandenburg (podoben zakon se pripravlja tudi na Saškem) ter razne druge zakone, direktive in pravne akte, ki na določenih področjih urejajo tudi položaj Lužiških Srbov. Zakona o izobraževanju na Saškem (1991) in v Brandenburgu (1996), na primer, zagotavljata možnost učenja lužiškosrbskega jezika kot poseb-

nega predmeta v šolah, vsebujeta pa tudi določbe o uporabi lužiškosrbskega jezika kot poučevalnega jezika pri nekaterih predmetih v določenih šolah. Predšolsko izobraževanje je na voljo v lužiškosrbskem jeziku (internet 1).

c) Frizijci

Frizijci, ki živijo na ozemlju dveh nemških zveznih dežel, Schleswig-Holsteina in Spodnje Saške, so del širše frizijske skupnosti, ki predstavlja jezikovno in kulturno manjšino v severni Evropi. Frizijci se delijo na tri skupine: zahodno, severno in vzhodno. Vsaka od teh skupin govori različen frizijski dialekt in pogosto se med sabo sploh ne razumejo. Zahodni Frizijci živijo na Nizozemskem, severni in vzhodni pa v Nemčiji. Severni Frizijci, ki so naseljeni v deželi Schleswig-Holstein, so že v veliki meri opustili svoj jezik in prevzeli lokalne nemške dialekte. Po podatkih Evropskega urada za manj rabljene jezike se za Frizijce v tem delu Nemčije opredeljuje 50.000 oseb, približno 8.000 pa jih govori severnofrizijski jezik (internet 1).

Vzhodni Frizijci pa živijo na ozemlju Spodnje Saške, južno od mesta Emden v bližini nemško-nizozemske meje. Leta 1970 je njihova skupnost štela 11.000 ljudi (World Directory of Minorities, str. 80-81), vzhodnofrizijski jezik pa jih govori le še 2.000 (internet 1).

Ustava Schleswig-Holsteina ščiti pravice severnih Frizijcev, za razliko od ustave Spodnje Saške, ki vzhodnim Frizijcem ne zagotavlja posebne zaščite. V Schleswig-Holsteinu frizijski jezik sicer nima statusa uradnega jezika, vendar pa je deželna vlada podala predlog za vključitev frizijskega jezika v III. del Evropske listine za jezike regij ali manjšin, kar naj bi Frizijcem omogočilo uporabo njihovega jezika v javnem življenju - v šolah, pred sodišči, v javni upravi... Severni frizijski jezik je bil v času nacizma prepovedan, danes pa se uporablja v nekaterih vrtcih in poučuje v osnovnih šolah, največ v tretjem in četrtem razredu in sicer eno ali dve uri na teden. Edino v dansko-frizijski šoli v Risumu pa se frizijski jezik uporablja tudi kot poučevalni jezik. Na območju frizijske poselitve v Schleswig-Holsteinu so dovoljeni tudi dvojezični topografski napisi. (internet 1, internet 2)

Vzhodni frizijski jezik je v deželi Spodnji Saški priznan kot manjšinski jezik, vendar pa ni deležen nobene posebne zaščite. Na nekaterih osnovnih šolah se poučuje kot poseben predmet, vendar njegova prisotnost v izobraževanju, kot tudi v drugih sferah življenja, vztrajno in precej naglo upada (internet 4).

d) Sinti in Romi

Sinti in Romi živijo na ozemlju Nemčije že nekaj stoletij, vendar jim do nedavnega ni bil priznan status narodne manjšine. Tako kot v večini evropskih držav so bili tudi v Nemčiji od nekdaj diskriminirani in odrinjeni na rob družbe. Posebej kruta pa je bila njihova usoda v času nacizma, ko so bili z Nürnberškimi zakoni iz leta 1935 uradno označeni za ne-arijce in je bil nad njimi izveden pravi genocid.

Po končani vojni so bili nacistični zločini nad Sinti in Romi dolgo časa prikrižani oziroma zanikani, diskriminacija njihovih pripadnikov pa se je nadaljevala. Pod Hitlerjem so Sinti in Romi tudi izgubili nemško državljanstvo, ki so ga po naraščajočem pritisku javnosti zadnji izmed njih dobili nazaj šele v 80-ih letih (Hermes, 1997).

Leta 1997 je Nemčija ratificirala Okvirno konvencijo o zaščiti narodnih manjšin, s katero so bili Sinti in Romi z nemškim državljanstvom in tradicionalno naselitvijo na nemškem ozemlju prvič v zgodovini priznani kot etnična manjšina v Nemčiji. S tem se je Nemčija zavezala, da bo Sintom in Romom, kot tudi ostalim (priznanim) manjšinam na svojem ozemlju, zagotovila enakopravnost z večinskimi prebivalstvom na vseh področjih ekonomskega, socialnega, političnega in kulturnega življenja. Z ratifikacijo Evropske listine za jezike regij ali manjšin leta 1998 pa se je Nemčija tudi obvezala, da bo ščitila in podpirala razvoj romskega jezika, ki ga govorijo nemški Sinti in Romi (Strauß & Templ, 1998; internet 3).

ZAKLJUČEK

Čeprav zaradi informacij o ksenofobiji in nasilju nad tujci v Nemčiji ter restriktivni imigracijski in azilski politiki lahko dobimo vtis, da država pripadnikom drugih narodnosti ni preveč naklonjena ter da z njimi ravna vse prej kot gostoljubno, spoštljivo in v duhu enakopravnosti, ji dejansko ne moremo očitati takšnega odnosa do avtohtonih narodnih manjšin, ki živijo na njenem ozemlju. V zadnjem desetletju je Nemčija pokazala precejšnjo pripravljenost za ureditev položaja teh manjšin (vsaj na formalnopravni ravni). Zavračanje pobud za vključitev člena o varstvu manjšin v zvezno ustavo sicer ne potrjuje zgornje trditve, zato pa njej v prid govorijo: členi o varstvu danske, frizijske in lužičkosrbske manjšine, vključeni v ustave nemških zveznih dežel Saške (1992), Brandenburga (1992) in Schleswig-Holsteina (1990); določeni členi o varstvu manjšin, vključeni v bilateralne sporazume, ki jih je Nemčija podpisala s srednje in vzhodnoevropskimi državami; določeni zakoni, ki urejajo položaj manjšin in uresničevanje njihovih posebnih pravic (na primer zakon o volitvah, šolski zakoni v posameznih zveznih deželah...); podpis in ratifikacija dveh, za manjšine zelo pomembnih, dokumentov Sveta Evrope - Okvirne konvencije o zaščiti narodnih manjšin in Evropske listine za jezike regij ali manjšin.

Kljub vsemu položaj manjšin v Nemčiji še vedno ni idealen. Pravna zaščita (ki ji še vedno manjka "potrditev" v zvezni ustavi) sama po sebi še ne zagotavlja tudi dejanske zaščite oziroma dejanskega uživanja zapisanih pravic v vsakdanjem življenju. Predvsem kaže tu omeniti problem Sintov in Romov, ki so bili za narodno manjšino priznani šele pred nekaj leti in bi bilo zato utopično pričakovati, da se bo njihov položaj izboljšal kar čez noč. Formalna pravna zaščita sicer prinese de jure enakopravnost, za dejansko prevajanje te enakopravnosti v različne sfere

vsakdanjega življenja (gospodarstvo, kultura, izobraževanje, politika...) pa je potreben čas. Pa ne samo to. Potrebna je tudi vztrajnost in angažiranost same manjšine. In seveda dobra volja na obeh straneh.

LITERATURA

Erklärung der Dänischen Regierung. V: Die Volksabstammungen im Landesteil Schleswig. Schleswig-Holsteinischen Heimatbund / Gesellschaft für Schleswig-Holsteinische Geschichte.

Erklärung der Regierung der Bundesrepublik Deutschland. V: Die Volksabstammungen im Landesteil Schleswig. Schleswig-Holsteinischen Heimatbund / Gesellschaft für Schleswig-Holsteinische Geschichte.

Excerpt from the Constitution of the State of Brandenburg.

Internet: <http://lakoma.tu-cottbus.de/Sorben/inhalt06/domowina/eng/historie.htm>

Excerpt from the Constitution of the Free State of Saxony concerning the Sorbian people.

Internet: <http://lakoma.tu-cottbus.de/Sorben/inhalt06/domowina/eng/historie.htm>

Glavan, Tone (1966) Lužiški Srbi. Ljubljana: Slovenska matica.

Goßmann, Rolf (1999) Der rechtliche und praktische Schutz nationaler Minderheiten und anderer ethnischer Volksguppen in Europa anhand von unterschiedlichen Beispielen aus der Praxis. Referat auf einer Veranstaltung des Staatsrates der Republik Slowenien am 18. Oktober 1999 in Ljubljana.

Hermes, Annelore (1997) Sinti und Roma.

Internet (07.01.2000) http://www.gfbv.de/fr_volk.htm

Hofmann, Rainer (1992) "Minderheitenschutz in Europa". Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht, Heidelberg Journal of International Law, 52/1, 1-69.

Horvat, Jože (1988) Lužica in njeni Srbi. Ljubljana: Slovenska matica.

Knischewski, Gerd (1996) "Post-war National Identity in Germany". V: Jenkins, Brian & Sofos, Spyros A. (eds.) Nation & Identity In Contemporary Europe. London and New York: Routledge.

Murawiek, Dietrich (1998) Integrating Immigrants in Germany by granting Minority Rights?

Internet: <http://migration.ucdavis.edu/mm21/SanDiego2-11/Murawiek-Integration-Engl.html>

Nicholls, A. J. (1997) The Bonn Republic: West German Democracy, 1945-1990. London and New York: Longman.

Pedersen, Klaus Carsten (1991) "Denmark and Germany - the German minority in Denmark and the Danish minority in Germany". Minorities and Autonomy in Western Europe, A Minority Rights Group Report, 91/6.

Schönwälder, Karen (1995) "No constitutionally guaranteed respect for minorities in Germany". New Community, The Journal of the European Research Centre on Migration and Ethnic Relations, Vol. 21, št. 3, Julij 1995.

Strauß, Daniel & Templ, Karl-Ulrich (1998) "Vorwort". V: Zwischen Romantisierung und Rassismus. Sinti und Roma. Stuttgart: Landeszentrale für politische Bildung Baden-Württemberg. Internet: <http://www.lpb.bwue.de/publikat/sinti/sinti.htm> (07.01.2000).

Ustava Zvezne Republike Nemčije.

Internet: http://www.uni-wuerzburg.de/law/gm00000_.html

World Directory of Minorities (1990), Longman International Reference, Edited by Minority Rights Group. UK: Longman.

Internet 1: Minority languages in the European Union. The European bureau for less-used languages. <http://www.eblul.org/minor-gb.htm> (13.10.1999).

Internet 2: North Frisian. The North Frisian language in education in Germany. <http://www.fa.knaw.nl/mercator/dossier/dos-nfr0.htm> (07.01.2000)

Internet 3: Sinti and Roma in Berlin.

http://www.sensjs.berlin.de/familie/Sinti_roma/infogb.htm (07.01.2000)

Internet 4: Frisian in Germany: Saterlandic

<http://www.uoc.es/euromosaic/web/homean/index1.html> (25.01.2000)

SUMMARY

PROTECTION OF MINORITIES IN THE FEDERAL REPUBLIC OF GERMANY

In the last decade Germany has played quite a lot of attention to the protection of national minorities living on its territory. Till 1997 there were three minorities with an officially recognised status of national minorities: the Danes in Schleswig-Holstein, the Frisians in Schleswig-Holstein and Lower Saxony, and the Sorbs in Brandenburg and Saxony. With the ratification of the Framework Convention for the Protection of National Minorities in 1997, the Sinti and the Roma were recognised as a national minority as well. The four mentioned autochthonous national minorities represent only a small percentage of the total population (no more than 0,3%), unlike the "new minorities" (immigrant communities) which all together represent around 8%. The situation and the protection of traditional and new minorities in Germany (as well as in other countries) are not comparable among each other. Not only that the new minorities do not enjoy any special rights, they do not even enjoy civil rights (since they cannot obtain German citizenship). Due to different historical circumstances also the position of the four traditional national minorities in Germany differs. The most satisfying is the position of the Danes and the Sorbs, the least satisfying the position of the Sinti and the Roma.

The protection of national minorities in Germany has its legal basis in the state-constitutions of some of the German federal states, in the German legislation, in bilateral agreements between Germany and some of the central and eastern European states, and in two of the Council of Europe's documents that Germany ratified in the late 90s - these are the Framework Convention for the Protection of National Minorities and the European Charter for Regional or Minority Languages. But Germany still lacks the federal constitutional recognition and protection of national minorities. The German Basic Law does not contain any provisions on the special protection of national minorities and in this respect Germany is staying behind quite a few other (especially newly recognised) European states.